Соціологія релігії

УДК 27/28+46+364:7

Наталія Куліш

СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ ЦЕРКОВ І КОНФЕСІЙ НА НИВІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ТА ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я СУЧАСНИХ УКРАЇНЦІВ

Nataliia Kulish

SOCIAL SERVICE OF CHURCHES AND CONFESSIONS
IN THE FIELD OF PRESERVATION OF INDIVIDUAL
AND PUBLIC HEALTH OF MODERN UKRAINIANS

Анотація. *Статтю присвячено вивченню феномену соціального служіння церков і конфесій на ниві збереження індивідуального та громадського здоров'я сучасних українців. Зазначено, що включення релігійних організацій у сферу соціальної діяльності починається з її осмислення на теоретично-богословському рівні. Констатовано, що в українському контексті здійснюється міжконфесійна взаємодія на цій ниві, плідною є державно-конфесійне партнерство. Показано діапазон такої діяльності, сфери, види, формати її реалізації. Проаналізовано коло цільових груп, на які вона спрямована. Наведено приклади успішних форматів реалізації соціального служіння, зокрема, медико-місіонерське служіння, діяльність харитативних місій та благодійних фондів. Констатується той факт, що, здійснюючи соціальне служіння, церкви та релігійні організації намагаються охопити якомога ширше коло проблемних питань, ввести їх у правове поле держави задля поліпшення якості*

життя людей. Акцентується увага на тому, що активне включення релігійного загалу у сферу соціального передбачає його реакцію на нові виклики морально-етичного та медичного спрямування. У статті показано включеність церков та конфесій в контекст діяльності, спрямованої на усвідомлення цінності здорового способу життя, заняття спортом, і наведено приклади успішних форматів реалізації соціального служіння у цьому напрямку. Визначено також і тенденції та перспективи подальшого дослідження проблематики.

Ключові слова. Соціальне служіння, соціальні ініціативи, індивідуальне та громадське здоров'я, здоровий спосіб життя, медико-місіонерська діяльність, спорт.

Abstract. The article is devoted to the study of the phenomenon of social service of churches and denominations in the field of preserving the individual and public health of modern Ukrainians. It is noted that the inclusion of religious organizations in the sphere of social reality begins with its understanding at the theoretical and theological level. It is stated that in the Ukrainian context inter-confessional cooperation as well as the state-confessional partnership is carried out fruitfully at this level. There have been shown and analyzed the scope of such activity, spheres, types, formats of its realization and the range of target groups to which it is directed. Examples of successful formats of social service implementation, in particular, medical missionary service, charitable missions and charitable foundations are given in the research. The author finds out that in carrying out social service, churches and religious organizations try to cover as wide a range of issues as possible and introduce them into the legal field of the state, in order to improve people's quality of life. The active inclusion of the religious community in the social sphere implies its response to new challenges of moral, ethical and medical orientation. The inclusion of churches and denominations in activities aimed at understanding the value of a

healthy lifestyle, sports is shown in the article. There have also been identified trends and prospects for further research.

Keywords. *Social service, social initiatives, individual and public health, healthy lifestyle, medical missionary work, sports.*

Постановка проблеми. Критичний стан екосистеми, економічна та політична турбулентність, медична бідність, низький рівень особистісної культури та відповідальності – далеко невичерпний перелік ключових факторів, які впливають на невтішний стан здоров'я та низьку тривалість життя сучасних українців [Тривалість]. На тлі браку усвідомленого, ціннісного ставлення до свого життя та здоров'я 85 тисяч осіб щороку помирають від хвороб, спричинених курінням [85000 українців], 57,3% опитаних мають зайву вагу [Індекс 2020], 50% стверджують, що посередньо піклуються про власне здоров'я та не готові брати на себе відповідальність за його зміцнення, робити вибір на користь здорового способу життя [Індекс 2018].

Відтак проблема збереження індивідуального і громадського здоров'я вимагає активної суспільної уваги. Релігійний загаль як частина українського суспільства долучається до її розв'язання, адже соціальна діяльність є невід'ємним елементом життя церкви. Функціонально церкви та релігійні організації присутні в житті віруючої людини, мають достатньо високий рівень довіри, тому досить часто від них очікують реагування не лише на духовні запити особи, але й на проблемні аспекти соціальної дійсності, зокрема ті, що пов'язані з фізичним та ментальним здоров'ям його збереженням та охороною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські науковці значну увагу приділяють дослідженню проблематики соціального служіння релігійних спільнот. Осмислення його сутності, напрямів, конфесійних виявів,

форм, мотивів знаходимо у працях І.Богачевської, Н.Гаврілової, В.Докаша, А.Колодного [Колодний 2012], В.Климова, В.Куриляк [Куриляк 2020], А.Литвинця [Литвинець 2015] О.Недавної, С.Присухіна, О.Сагана, В.Титаренко, О.Ткача, Л.Филипович, І.Фенно, О.Шепетька, П.Яроцького та ін. За всієї значущості робіт цих авторів, на нашу думку, потребує подальшого вивчення, конкретизації та узагальнення соціального служіння на ниві збереження індивідуального та громадського здоров'я, позаяк цей напрям активно розвивається в релігійному середовищі в останні роки.

Мета статті. Метою нашої статті виступає встановлення дійсного, місця соціального служіння церков і конфесій на ниві збереження індивідуального та громадського здоров'я. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання наступних завдань: дослідити найбільш поширені вияви та формати служіння, конфесійні ініціативи, базовані на усвідомленні цінності здорового способу життя та заняття спортом; визначити нові виклики морально-етичного, медичного спрямування, які потребуватимуть практичної участі конфесій та фундаментального богословського осмислення.

Виклад основного матеріалу. Суспільна практика сьогодення демонструє якісно нове місце, нові можливості, нове сприйняття релігійного сегменту в українському суспільстві, його теоретичну готовність та доволі активне практичне включення у здійснення цілої низки соціальних ініціатив, у тому числі спрямованих на збереження індивідуального та громадського здоров'я. Зазначена соціальна проблематика на теоретичному рівні все частіше рефлексується не лише в католицькому світі, з його більш як столітнім досвідом осмислення соціальних проблем, сис-

темними соціальними енцикліками та посланнями Пап (в останніх за часом, енцикліках Папи Франциска «Славен будь», «Усі брати» також йдеться про важливість збереження здоров'я, екосистеми, культивування здорового способу життя), а й в протестантизмі реалізована в сумісних та конфесійно-орієнтованих документах «Соціальній позиції протестантських Церков», «Резолюції Протестантських Євангельських Церков з нагоди святкування 500-річчя Реформації», «Основах соціального вчення Церкви Християн Адвентистів Сьомого Дня в Україні» тощо. Осмисленням православного бачення соціального служіння слугують документи: «Церква і світ на початку третього тисячоліття», «Основи соціальної концепції РПЦ». Фактичне входження українського православ'я (ПЦУ) в фарватер вселенського православ'я, відкриває можливість рефлексії новітньої соціальної доктрини «За життя світу: на шляху до соціального етосу Православної Церкви». Знаковим документом у цьому питанні для українських мусульман є «Соціальна концепція мусульман України».

Відмітною особливістю здійснення соціальної діяльності релігійними спільнотами є її вияв не лише на індивідуальному конфесійному рівні, але й на міжконфесійному – ВРЦіРО, де створено Комісію з питань соціального служіння. Наявність такого міжконфесійного органу уможливила дієву партнерську взаємодію релігійного сегменту з державою, Міністерством охорони здоров'я України та створення у 2009 році Громадської ради з питань співпраці із ВРЦіРО при зазначеній структурі. Впродовж співпраці ВРЦіРО та МОЗ релігійний загал долучався до пропонованих державою ініціатив, пов'язаних з оздоровленням суспільства, протидії епідемії, залежностей, популяризацією морального, здорового способу

життя, впровадженню медичної реформи та ін. За участі Громадської ради при Міністерстві охорони здоров'я України ухвалено «Етичний кодекс лікаря».

Соціальне служіння релігійних спільнот на ниві охорони здоров'я доволі широкоаспектне, його діапазон постійно розширюється у сферах, видах, форматах діяльності, охоплює дедалі ширше коло цільових груп: літні люди, які є чи не найбільш вразливою групою населення, саме вони найчастіше потребують надання медичної допомоги, опіки та догляду; різновікові групи осіб, уражених важкими недугами та їх близькі, інваліди досить часто не можуть обійтися без паліативної, морально-духовної підтримки; воїни АТО-ООС (російсько-української війни) відчують необхідність підтримки у процесі лікування чи реабілітації; особи, які опинилися у складних життєвих умовах або обставинах, жертви війни, що потребують відновлення віри у себе, людей та ін.

Особливістю соціальної діяльності релігійних спільнот є розуміння ними такого служіння як дару Всевишнього. Відтак Він нібито є присутнім в їх земному служінні [Колодний 2012: 194].

Впродовж останніх десятиліть церкви та конфесії активно долучалися до реалізації державної політики, спрямованої на запобігання шкідливому вживанню алкоголю населенням, тютюнопаління, боротьби з наркозалежністю, формування стимулів щодо здорового способу життя, протидії епідемії ВІЛ/СНІДу, туберкульозу, гепатитів, пандемії COVID-19 тощо.

Конструктивний міжконфесійний діалог в сфері подолання й протидії епідемії ВІЛ/СНІДу в Україні, який розпочався 2005 року, уможливив безпосереднє включення у такий процес релігійних організацій. Конфесії України

виступали організаторами численних заходів та проєктів, священнослужителі та активні парафіяни були учасниками конференцій, круглих столів, навчальних семінарів, долучалися до організації інформаційної та інформаційно-просвітницької діяльності, створення реабілітаційних центрів, опіки над ВІЛ-інфікованими. Зусилля релігійної царини у цьому напрямку не залишилися поза увагою суспільства, в останньому за часом авторитетному соціологічному дослідженні йдеться, що 53-42,7% українців не згодні з твердженням, що релігійні діячі стоять осторонь гострих соціальних проблем сучасності, у тому числі СНІДу [Особливості 2020: 43]

Дієві напрацювання, результативність такої діяльності стала можливою, завдячуючи системному окресленню концепцій, стратегій, планів. Так у «Стратегії церков і релігійних організацій України у сфері громадського здоров'я та протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу» на період до 10 років (2020-2030 рр.) [Стратегія] визначено не лише ключові пріоритети, засади та напрями діяльності, але акцентовано на проблемні лакуни з поміж яких: недостатній рівень залучення всіх конфесій у спільний діалог; брак постійної та ефективної комунікації всередині церков та релігійних організацій; порівняно невисока пріоритетність проблеми ВІЛ-інфекції та супутніх захворювань, серед інших проблем; неусвідомлення переваг співпраці між релігійними спільнотами та іншими секторами суспільства; недостатній рівень знань священнослужителів; відсутність постійно діючого ресурсного центру для регулярного обміну інформацією, комунікації тощо [Там само].

Знаковою подією 2020 року у руслі розуміння важливості зазначеної проблеми, готовності відповідати на виклики, які пов'язані із ВІЛ/СНІД, стало приєднання

релігійних організацій України до Глобального Партнерства по усуненню всіх форм стигми та дискримінації, пов'язаних з ВІЛ. Церкви, конфесії зобов'язуються: надавати підтримку в забезпеченні прав людини та реалізації юридичних зобов'язань, що підтримують належний рівень життя ЛЖВ; виступати проти норм та законів, які по своїй природі є дискримінаційними по відношенню до ЛЖВ; проводити інформативні заходи серед релігійних громад щодо ВІЛ/СНІД; підтримувати проведення профілактичних заходів поміж релігійних громад щодо ВІЛ/СНІД; сприяти залученню членів релігійних громад до тестування на ВІЛ/СНІД, тощо [Українські].

Новим викликом для світу та України стала пандемія COVID-19. Слід зазначити, що релігійний загал України продемонстрував значний рівень активності у боротьбі з поширенням вірусу. В умовах кризи, релігійні організації підтвердили позицію надійного партнера держави, долучившись до мобілізації різноманітних ресурсів для реалізації соціальних, гуманітарних проєктів локального та загальнонаціонального масштабу. Окрім того, більшість церков і конфесій не стали на шлях «ковід-дисидентства» [Церква] в умовах карантинних обмежень та проявили доволі високий рівень самодисципліни, тверезого розуміння загроз, привнесених вірусною інфекцією, тим самим формуючи приклад соціальної відповідальності за збереження життя та здоров'я людини.

Фактично можна говорити про два ключові напрямки соціально значущого служіння релігійних організацій у карантинний період – багатовекторна робота з населенням та допомога медичним закладам [Соціально 2020: 2]. Загалом зазначена діяльність реалізовувалась сепаративно, конфесійно відособлено, однак надзвичайно

широкоформатно. Так, УГКЦ, координуючи роботу власних структурних підрозділів, створила антикризовий центр протидії пандемії, активізувала діяльність благодійного фонду «Карітас-Україна», задіяла потенціал медичного капеланства та волонтерства, різноманітні форми адресної соціальної та духовної підтримки, реалізувала корисних ініціатив на суму, що перевершує 5 млн. грн. [Там само: 5]. Діяльність ПЦУ, з поміж іншого, спрямовувалась на виготовлення та розповсюдження антисептичних та індивідуальних засобів захисту. Українські мусульмани за підтримки ДУМУ «Умма» в умовах надзвичайної ситуації займалися поширенням продуктових наборів різним категоріям населення, вдалося адресно спрямувати понад 5000 тисяч продуктових наборів у 14 областях. УПЦ брала участь у розв'язанні проблем, обумовлених COVID-19 за участі фонду Покров [Ініціативи].

Однак були і непоодинокі локальні приклади консолідованих зусиль багатьох конфесій, зокрема реалізація проектів «COVчег» [Міжконфесійний] та «Створення належних умов лікування хворих та сприяння у боротьбі з поширенням коронавірусної інфекції COVID-19» [На Вінничині].

Заслуговує на увагу ще одна форма реалізації соціального служіння, яка в останні два десятиліття набуває значного поширення в середовищі релігійних спільнот – медико-місіонерська діяльність, першість у якій і надалі посідають протестантські конфесії. Це насамперед функціонування реабілітаційних центрів з профілактики та лікування наркоманії, паління, алкоголізму, лудоманії, номофобії, комп'ютерної та інтернет залежності, центрів оздоровлення та відпочинку, здорового способу життя, магазинів здорового харчування, організації виставок здоров'я

[Куриляк 2020: 41-42] Набувають популярності засновані конфесіями ліцензовані відповідно до законодавства України мобільні [Внесок] та стаціонарні клініки, з надання широкого спектру медичних послуг [Клініка]. Відкриття в конфесійних освітніх закладах шкіл реабілітаційної медицини та на їх основі магістерських програм [УКУ]. Мотивацією для реалізації медико-місіонерської діяльності стало включення у неї медичних працівників, адже медична галузь – складова частина турботи про інтегральність людського життя і здоров'я: Християнська медична асоціація України, Асоціація лікарів католиків, Асоціація медиків християн, Товариство православних лікарів цілителя Пантелеймона, Асоціація арабських лікарів України, Асоціація капеланів в охороні здоров'я – далеко не повний їх перелік.

Соціальне служіння релігійних спільнот на ниві збереження та охорони суспільного та індивідуального здоров'я супроводжується потужною підтримкою конфесійних харитативних місій та благодійних фондів: Карітас-Спес, Карітас України, Елеос України, АДРА України, Покров, Варнава та ін. Діяльність зазначених структур є доволі успішною і цілком корелюється з розумінням основного сенсу релігії, яке побутує в суспільстві. За результатами «Світового дослідження цінностей 2020 в Україні» 77,4-83,7% українців вбачають основний сенс релігії у тому, щоб робити добро іншим людям [Світове 2020: 146]. Відтак діяльність вищезазначених структур реалізується за рахунок добровільних пожертвувань приватних осіб та організацій, віруючих різних конфесій, міжнародних донорів. Завдяки їх підтримці відбувається системна закупівля медикаментів, медичного обладнання для закладів охорони здоров'я різних куточків України, допомога у підвищенні кваліфікації лікарів, особливо прифронтової

зони, надання адресної допомоги на лікування та реабілітацію різним категоріям людей уражених важкими недугами, пораненим воїнам АТО-ОСС, допомога людям з інвалідністю, людям похилого віку та ін. Вагомою складовою діяльності вищезазначених фондів та місій є наявність людського потенціалу – волонтерів, фахових спеціалістів (лікарів, молодшого сестринського персоналу, соціальних працівників, психологів), невеликих груп віруючих та просто небайдужих людей, готових надавати адресну медичну, патронажну, паліативну допомогу.

Реалізуючи соціальне служіння, церкви та релігійні організації намагаються охопити якомога ширше коло проблемних питань, вирішення яких на часі та дозволить поліпшити якість життя людей. Зокрема йдеться про пацієнтів зі смертельними захворювання, намагання мінімізувати їх страждання, надати всебічну медичну, психосоціальну і духовну підтримку у форматі паліативної допомоги, медичного капеланства. Примітним є міжконфесійний підхід до вирішення зазначеної проблематики, спільні зусилля по уведенню такої діяльності в правове поле держави [Громадська]

Релігійний загал, демонструючи активне включення у сферу соціального, стикається з новими викликами морально-етичного, медичного спрямування: трансплантація, штучне переривання вагітності, імунізація, легалізація канабісу, штучне запліднення, генна терапія, ДНК діагностика, зміна статі, евтаназія – далеко не вичерпний перелік проблем, які не лише потребують фундаментального богословського осмислення в релігійному середовищі, вироблення виваженої, ґрунтовної, суголосної з основами віровчення та часу конфесійної позиції, але й нагального, доступного роз'яснення в середовищі віруючих. На нашу

думку, адекватна відповідь на «виклики часу» виявить здатність церков, конфесій бути сучасними, зрозумілими, відтак затребуваними у подальшому поступі українського суспільства, розвитку його духовного життя.

Суголосною з нашою темою є й інша проблема. Соціальне служіння церков та конфесій в контексті діяльності, спрямованої на усвідомлення цінності здорового способу життя, заняття спортом.

Першими сучасними християнськими організаціями в Україні, що запровадили спорт як окремий напрям своєї діяльності, були протестантські конфесії, саме вони напрацювала необхідний для успішного ведення цієї справи досвід. Застосовуючи доступні й популярні серед молоді ігрові види спорту (футбол, волейбол, баскетбол, настільний теніс, шахи й інші), конфесії засновували парафіяльні спортивні гуртки та клуби, організовуючи «внутрішні» і відкриті парафіяльні змагання. Багато з них продовжують існувати в сьогоденні: «Альфа і Омега», «Асоціація молодих християн», «Молодь за Христа», «Атлети в дії» [Литвинець 2015: 19]

В останні десятиліття особливою активністю у цьому напрямку відзначається УГКЦ, де у 2015 році при Комісії УГКЦ у справах мирян створено відділ душпастирства спорту. Доброю традицією конфесії стало системне проведення змагань з міні-футболу серед священників, екуменічні турніри з настільного тенісу, чемпіонати з шахів, щорічні з 2013 року священицькі лижні змагання, товариські футбольні зустрічі між духовенством та воїнами ЗСУ, залучення священнослужителів у ролі рефері на благодійних футбольних іграх, організація конфесійно орієнтованих спортивних команд для дітей та молоді, організація велопрощ та ін.

Системно долучаються до популяризації здорового способу життя, заняття спортом українські мусульмани, які організовують шахматні турніри, мандрівки вихідного дня, дитячі та підліткові оздоровчі табори, підтримують юнацькі футбольні команди локального та регіонального рівнів.

Ще одним аспектом соціального служіння релігійних організацій в контексті діяльності, спрямованої на усвідомлення цінності здорового способу життя, заняття спортом, є персоніфікованість такого служіння, де безпосереднім прикладом постає стиль життя священнослужителів. Варто зазначити, що, з одного боку, таке позиціонування є дещо новим для сприйняття як у релігійному середовищі, так і в суспільстві загалом, з іншого – на таке служіння є суспільний запит і готовність «ламати стереотипи» [Отець] стосовно священників як виключно духовних осіб, без натяку на будь-які мирські уподобання, захоплення чи інтереси. Досить часто особиста ініціатива священнослужителя стає своєрідним «спортивним локомотивом» на локальному рівні, для села чи містечка [Забивайте], або й на глобальному, для держави загалом, заохочуючи молодь до здорового способу життя, заняття спортом. І таких персоніфікованих прикладів є чимало: священник УГКЦ здолав 80-кілометровий гірський ультрамарафон [Священник], переміг на Кубку світу з пауерліфтингу [Настоятель], зайняв друге місце в чемпіонаті США з дзюдо [Український], організував велопробіг, займається спортивним голубівництвом, організував спортивний табір для молоді тощо. Цінним у цьому є сам факт розуміння спорідненості спорту та духовних речей, які досить часто тісно пов'язані, невід'ємні, проявляючи зусилля над своїм тілом у спорті людина заявляє про спроможність пра-

цювати над собою і в духовному плані. Окрім цього, зазначена діяльність не може не впливати і впливає на формування позитивного іміджу церкви загалом, осучаснює її, насамперед в очах молодих людей, посилює довіру до неї.

Долучаються до формування здорового способу життя, популяризації спорту православні, однак у цьому випадку йдеться скоріше про локальні приклади та персональну ініціативу окремих священників, а не зацікавлену політику церков. Благодійні футбольні матчі за участю священнослужителів, очолювані ними велопрощі за здоровий спосіб життя, забіги приурочені пам'ятним історичним подіям – локальні акції ПЦУ [Активний].

Підтвердженням спорідненості релігії та спорту є приклад священнослужителя УПЦ володаря 64 золотих медалей світових чемпіонатів і національних першостей з пауерліфтингу [Спорт]. Мирське захоплення настоятеля, його спортивні досягнення – яскравий приклад демонстрації цінності земного життя, особливо для молодих людей, які перебувають у процесі вибудови моральних та світоглядних імперативів, запорука їх здорової соціалізації, водночас інтерес до мирського захоплення священнослужителя, уможливило специфічний вид долучення молоді до релігії – через спорт. Користується популярністю у підлітків, створена з ініціативи десантника-інструктора священнослужителя православна військово-патріотична парашутно-десантна школа, де навчаються військовій справі юнаки й дівчата, окремі з яких в сьогоденні виконують військовий обов'язок в складі військ та спецпідрозділів АТО-ООС [Вінницькі]. На нашу думку, зазначені конфесійні та персоніфіковані ініціативи у цьому напрямку мають неабиякий потенціал. Подальша реалізація діяль-

ності, спрямованої на утвердження здорового способу життя, популяризації спорту, позитивно впливатиме не лише на сприйняття персони священнослужителя, але й на імідж церков та конфесій загалом.

Висновки. Таким чином, реалізація соціального служіння церков і конфесій на ниві збереження громадського та індивідуального здоров'я засвідчує їх активне практичне включення у здійснення цілої низки соціальних ініціатив. Соціальне служіння у цьому напрямку доволі широко-аспектне, його діапазон постійно розширюється, охоплює дедалі більше коло цільових груп.

Церкви та конфесії активно долучаються до реалізації державної політики, спрямованої на запобігання шкідливому вживанню алкоголю населенням, тютюнопаління, боротьби з наркозалежністю, формування стимулів щодо здорового способу життя, протидії епідемії ВІЛ/СНІДу, туберкульозу, гепатитів, пандемії COVID-19 тощо.

Досить поширюваною формою реалізації соціального служіння в останні два десятиліття стала медико-місіонерська діяльність, першість у якій і надалі займають протестантські конфесії. Відмітною особливістю сьогодення є заснування та діяльність конфесійних харитативних місій та благодійних фондів.

Реалізуючи соціальне служіння, церкви та релігійні організації намагаються охопити та ввести у правове поле держави якомога ширше коло медичних та дотичних до них проблемних питань, вирішення яких на часі та дозволить поліпшити якість життя людей.

Водночас релігійний загал, демонструючи активне включення у сферу соціального, стикається з новими викликами морально-етичного, медичного спрямування, які

потребують фундаментального богословського осмислення в релігійному середовищі, вироблення виваженої, ґрунтовної, суголосної з основами віровчення та часу конфесійної позиції, нагального, доступного роз'яснення в середовищі віруючих.

Недостатньо апробованим в окремих церквах та конфесіях залишається соціальне служіння, базоване на усвідомленні цінності здорового способу життя та заняття спортом.

Зважаючи на активний розвиток вищезазначеного досвіду соціального служіння релігійних спільнот України, позитивного впливу на суспільство, актуальним є його подальше дослідження та узагальнення.

Список літератури

Активний біг заради пам'яті: священик з односельцями пробіг 18-кілометрову дистанцію. (2019). URL: <https://petropavlivka.city/read/rayon/34447/aktivnij-big-zaradi-pamyati-svyaschenik-z-odnoselcyami-probig-18-kilometrovu-distanciyu>

Вінницькі священики вчать стрибати з парашутом. URL: <http://i-vin.info/news/vinnytski-svyashchenyky-vchat-strybaty-z-parashutom-7026>

Внесок євангельських християн у медицину та здоров'я. (2017). URL: <https://poklik.org/vnesok-yevangelskyh-hrystyyan-u-medytsynu-ta-zdorovya/>

Громадська рада при МОЗ впроваджуватиме медичне капеланство в Україні. (2019). URL: <https://vrci.ro.org.ua/ua/news/public-council-moz-health-care-ukraine>

Забивайте, отче, забивайте! (2020). URL: <https://novazoria.com.ua/?p=2892>

Ініціативи Міжнародного благодотворительного фонду Вадима Новинського в честь Покрова Пресвятої Богородиці и

бизнесов группы Сمارт-Холдинг в борьбе с коронавирусом. (2020) URL: <https://fondpokrov.org.ua/ru/borba-s-koronavirusom/>

Індекс здоров'я. Україна – 2018: Результати загальнонаціонального дослідження. (2018).

URL: http://health-index.com.ua/zvit_index_2018_ukr.pdf

Індекс здоров'я. Україна – 2019: Результати загальнонаціонального дослідження. (2020).

URL: http://health-index.com.ua/HI_Report_2019_Preview.pdf

Клініка «Ангелія». (2020). URL: <https://angelia.ua/>

Колодний, А.М. (2012) Мотиви і форми соціального служіння конфесій України. В *Практичне релігієзнавство*. С. 93-201.

Куриляк, В. (2020) Напрями медико-санітарної роботи Церкви адвентистів сьомого дня в Україні. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 31. С. 37-44.

Литвинець, А.І. (2015) Спортивна діяльність християнських організацій в Україні: проблема взаємодії державних органів управління спортом з інституціями церкви. *Спортивна наука України*. 4 (68). С. 18-27.

Міжконфесійний «COVчег» для боротьби з COVID-19 створено на Львівщині. (2020). URL:

https://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/religion_and_society/79522/

На Вінниччині реалізується проект: «Створення належних умов лікування хворих та сприянню боротьбі з поширення пандемії коронавірусної інфекції COVID-19». (2020). URL:

<http://www.vin.gov.ua/departament-okhorony-zdorovia/27350-navinnychchyni-realizuietsia-proekt-stvorennia-nalezhnykh-umov-likuvannia-khvorykh-ta-spryianniu-borotbi-z-poshyrennia-pa>

Настоятель Унівської лаври переміг на Кубку світу з пауерліфтингу. (2019). URL: https://risu.ua/nastoyatel-univskoj-lavri-peremig-na-kubku-svitu-z-pauerliftingu_n96985

Особливості релігійного і церковно-релігійного самовизначення громадян України: тенденції 2000-2020 рр. (інформаційні матеріали) (2020). Київ: Razumkov centre. 110 с.

Отець Олег Кобель: Треба ламати стереотипи про священиків у спорті. (2015). URL:

http://news.ugcc.ua/interview/otets_oleg_kobel_treba_lamati_stereotipi_pro_svyashchenik%D1%96v_u_sport%D1%96_74237.html

Світове дослідження цінностей 2020 в Україні. URL: <file:///C:/Users/Windows%2010/Downloads/Дослідження%20цінностей%202020.pdf> 213с.

Священник УГКЦ здолав 80-кілометровий гірський ультрамарафон. (2019). URL: https://risu.ua/svyashchennik-ugkc-zdolav-80-kilometroviy-girskiy-ultramarafon_n99252

Соціально значуща діяльність релігійних організацій України під час карантину. (аналітична записка) (2020.) Київ: Національний інститут стратегічних досліджень. 5с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-07/relegiyni-organizatsii-covid.pdf>

Стратегія церков і релігійних організацій України у сфері громадського здоров'я та протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу. (2020). URL: <https://vrciro.org.ua/files/2020.03.11-UCCRO-Strategy-against-AIDS-HIV-ukr.pdf>

Тривалість життя українців все ще найнижча в Європі – соціолог (2018). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29256907.html>

Український єзуїт зайняв друге місце в чемпіонаті США з дзюдо (2017). URL: https://risu.ua/ukrajinskiy-yezujit-zaynyav-drugemisce-v-chempionati-ssha-z-dzyudo_n84573

Українські релігійні організації приєдналися до глобального партнерства по усуненню всіх форм стигми та дискримінації, пов'язаних з ВІЛ (2020). URL: <https://eleos.com.ua/https-eleos-com-ua-wp-admin-post-php-post-8336-action-edit/>

УКУ відкриває Школу реабілітаційної медицини (2015). URL: https://risu.ua/uku-vidkrivaye-shkolu-reabilitaciyanoi-medicini_n76497

Церква, віра та богослів'я 2020: Релігійні підсумки карантинного року. URL: https://risu.ua/cerkva-vira-ta-bogoslivya-2020-religijni-pidsumki-karantinnogo-roku_n114802

«Спорт – це теж проповідь» – священник-пауерліфтер з Одещини (2017). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28243223.html>

85 000 українців щороку помирають від хвороб, спричинених курінням (2019). URL: <https://phc.org.ua/news/85-000-ukrainciv-schoroku-pomirayut-vid-khvorob-sprichinenikh-kurinnyam>

References

Active running for memory: a priest with fellow villagers ran an 18-kilometer distance (2019). URL:

<https://petropavlivka.city/read/rayon/34447/aktivnij-big-zaradi-pamyati-svyaschenik-z-odnoselcyami-probig-18-kilometrovu-distanciyu>

Vinnytsia priests teach to jump with a parachute. URL: <http://i-vin.info/news/vinnytski-svyashchenyky-vchat-strybaty-z-parashutom-7026>

The contribution of evangelical Christians to medicine and health (2017). URL: <https://poklik.org/vnesok-yevangelskyh-hrystyyan-u-medytsynu-ta-zdorovya/>

The Public Council at the Ministry of Health will introduce medical chaplaincy in Ukraine (2019). URL:

<https://vrciro.org.ua/en/news/public-council-moz-health-care-ukraine>

Score, Father, score! (2020). URL: <https://novazoria.com.ua/?p=2892>

Initiatives of the Vadim Novinsky International Charitable Foundation in honor of the Protection of the Blessed Mother of God and the businesses of the Smart Holding Group in the fight against coronavirus (2020). URL: <https://fondpokrov.org.ua/ru/borba-s-koronavirusom/>

Health Index. Ukraine - 2018: Results of a national survey (2018). URL: http://health-index.com.ua/zvit_index_2018_ukr.pdf

Health Index. Ukraine - 2019: Results of a national survey (2020). URL: http://health-index.com.ua/HI_Report_2019_Preview.pdf

Clinic "Angelia" (2020). URL: <https://angelia.ua/>

Kolodnyi, A.M. (2012.) Motives and forms of social service of confessions of Ukraine. In *Practical Religious Studies*. Pp. 193-201.

Kuryliak, V. (2020). Directions of medical and sanitary work of the Seventh-day Adventist Church in Ukraine. *Current issues of the humanities*. 31. Pp. 37-44.

Litvinets, A.I. (2015). Sports activities of Christian organizations in Ukraine: the problem of interaction of state sports management bodies with church institutions. *Sports Science of Ukraine*. 4 (68). Pp. 18-27.

The interfaith "COVcheg" to fight COVID-19 was created in the Lviv region (2020). URL: https://risu.org.ua/en/index/all_news/community/religion_and_society/79522/

In the Vinnytsia region, the project is being implemented: "Creating appropriate conditions for the treatment of patients and promoting the fight against the spread of the COVID-19 coronavirus infection pandemic" (2020). URL: <http://www.vin.gov.ua/departament-okhorony-zdorovia/27350-na-vinnychchyni-realizuietsia-proekt-stvorennia-nalezhnykh-umov-likuvannia-khvorykh-ta-spryianniu-borotbi-z-poshyrennia-pa>.

The abbot of the Univ Lavra won the Powerlifting World Cup (2019). URL: https://risu.ua/nastoyatel-univskoji-lavri-peremig-na-kubku-svitu-z-pauerliftingu_n96985.

Peculiarities of religious and church-religious self-determination of citizens of Ukraine: tendencies of 2000-2020 (information materials) (2020). Kyiv: Razumkov center. 110 p.

Father Oleg Kobel: *We need to break stereotypes about priests in sports* (2015). URL: http://news.ugcc.ua/interview/otets_oleg_kobel_treba_lamati_stereotipi_pro_svyashchenik%D1%96v_u_sport%D1%96_74237.html

World Values Survey 2020 in Ukraine. URL: file: //C:/Users/Windows%2010/Downloads/Research%20values%202020.pdf 213p.

The UGCC priest overcame an 80-kilometer mountain ultramarathon (2019). URL: https://risu.ua/svyashchennik-ugkc-zdolav-80-kilometrovii-girskiy-ultramarafon_n99252

Socially significant activity of religious organizations of Ukraine during quarantine (analytical note) (2020). Kyiv: National Institute for Strategic Studies. 5s. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-07/relegiyni-organizatsii-covid.pdf>

Strategy of Churches and Religious Organizations of Ukraine in the Field of Public Health and Counteraction to HIV / AIDS (2020). URL: <https://vrciro.org.ua/files/2020.03.11-UCCRO-Strategy-against-AIDS-HIV-ukr.pdf>

Life expectancy of Ukrainians is still the lowest in Europe – a sociologist (2018). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29256907.html>

The Ukrainian Jesuit took second place in the US Judo Championship (2017). URL: https://risu.ua/ukrajinskiy-yezujit-zaynyav-drugie-misce-v-chempionati-ssha-z-dzyudo_n84573

Ukrainian religious organizations have joined the global partnership to eliminate all forms of HIV stigma and discrimination (2020). URL: <https://eleos.com.ua/https-eleos-com-ua-wp-admin-post-php-post-8336-action-edit/>

UCU opens the School of Rehabilitation Medicine (2015). URL: https://risu.ua/uku-vidkrivaye-shkolu-reabilitacynoji-medicini_n76497

Church, Faith and Theology 2020: Religious Results of the Quarantine Year. URL: https://risu.ua/cerkva-vira-ta-bogoslivya-2020-religijni-pidsumki-karantinnogo-roku_n114802

"Sport is also a sermon" - a powerlifter priest from Odessa region (2017). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28243223.html>

85,000 Ukrainians die every year from diseases caused by smoking (2019). URL: <https://phc.org.ua/news/85-000-ukrainciv-schoroku-pomirayut-vid-khvorob-sprichinenikh-kurinnjam>